

Araştırma Makalesi

Başvuru: 06.05.2022

Kabul: 23.05.2022

Atıf: Avcı, Mahmut ve Ebrar Yıldız. "Ayn Rand Düşüncesinde Objektivizm Bağlamında Rasyonel Egoizm," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 17 (Haziran 2022): 205-215. <https://doi.org/10.55256/temasa.1113203>

Ayn Rand Düşüncesinde Objektivizm Bağlamında Rasyonel Egoizm

Mahmut Avcı¹

ORCID: 0000-0003-2993-7473

Ebrar Yıldız²

ORCID: 0000-0002-2315-8754

DOI: 10.55256/TEMASA.1113203

Öz

Bu çalışmada filozof ve yazar olan Ayn Rand'ın kurucusu olduğu objektivizm felsefesi bağlamında rasyonel egoizm anlayışı, Rand'ın yaşadığı dönem ve çevrenin onun üzerindeki etkileri ve etkilendiği filozofların düşünce oluşumuna etkileri çerçevesinde ele alınmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından düşüncelerine etki eden temel kavramlara da değinmeyi uygun bulduk. Özellikle laissez faire, laissez passer kapitalizminin savunucusu olan Rand, radikal görüşleri nedeniyle bazı çevrelerce nefret söylemleri ile anılırken, bazı çevrelerce de saygınlık görmüş bir şahsiyettir. Rand'a göre kurucusu olduğu etik anlayışı kapitalizmin sahip olması gereken ahlaki kaideleri içerisinde barındırmaktadır. Rand'a göre etik, insanların doğru amaçlar geliştirmesi konusunda onlara rehberlik eden, eylemlerine yön veren değerler kodudur. Değerler ise alternatifleri ile vardır. İyinin değeri kötünün varlığı ile bilinir. Doğrunun değeri yanlış ile anlaşılır. Aynı şekilde hayatın değeri ölümün gerçekliğine bağlıdır. Alternatiflerin temelinde yer alan en önemli değer hayattır. Kişinin diğer değerleri elde edebilmesi kendi yaşamını sürdürülebilir kılmasına bağlıdır. İnsanın en ulu amacı mutlu bir yaşam sürmektir. İnsanların bütün eylemleri hayatta kalma içgüdüleri ile yön bulur. Bu nedenle rasyonel egoizm bize hayatta kalmanın akılcı ve nesnel yollarını sunar.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Etik, Objektivizm, Rasyonel Egoizm, Ayn Rand.

Rational Egoism in the Context of Objectivism in Ayn Rand Thought

Abstract

In this study, the understanding of rational egoism in the context of the philosophy of objectivism founded by philosopher and writer Ayn Rand, the effects of Rand's period and environment on him and the effects of the philosophers he was influenced by on the formation of thought are discussed. In order to better understand the subject, we found it appropriate to touch on the basic concepts that affect their thoughts. Particularly, Rand, who is a defender of laissez faire and laissez passer capitalism, is known with hate speech in some circles due to his radical views, while he is a respected figure in some circles. According to Rand, the ethical understanding he founded includes the moral principles that capitalism should have. According to Rand, ethics is a code of values that guides people to develop true goals and guides their actions. Values exist with alternatives. The value of the good is known by the existence of the bad. The value of the right is understood by the wrong. Likewise, the value of life depends on the reality of death. The most important value underlying the alternatives is life. A person's ability to achieve other values depends on making his own life sustainable. The supreme aim of man is to lead a happy life. All actions of people are guided by the instinct of survival. This is why rational egoism presents us with rational and objective ways of surviving.

Keywords: Philosophy, Ethics, Objectivism, Rational Egoism, Ayn Rand.

¹ Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Felsefesi Anabilim Dalı. mahmut.avci@usak.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri. ebrar.yildiz64@gmail.com (Bu makale, yüksek lisans teziyle ilişkilidir.)

Giriş

Ayn Rand'ın etik anlayışına göre, bir eylemin ahlaki sayılabilmesi için içerisinde egoist unsurlar barındırması gerekir. Kant'ın ödev ahlakı anlayışına göre ise, yapılan iyilik hiçbir karşılık beklemezsizin yapıldığında ahlaki bir eylemi yansıtır.³ Fakat insanlar doğası gereği hayatta kalma içgüdüleri ile yaşamlarını idame ettirirler. Hayatta kalabilmek için asıl olan insanın kendi akılcı menfaatlerini gözetmesidir. Bu nedenle insanın yaptığı her eylemden faydalanması ve eylediklerinde kendi menfaatini gözetmeyi amaç edinmesi gerekmektedir. Burada rasyonel egoizmi hedonizmden ayıran önemli nokta, rasyonel egoizmin kişiye fayda sağlayan her eylemi meşru kılmamasıdır. Buradaki asıl ölçüt kişinin en temel değeri olan hayattır. Kişiyi hayatta tutan akıldır. Bu nedenle kişinin iyiliğine olan eylemleri akıl belirler. Rand, Kant ve benzeri altruist düşüncelere sahip olan filozofların felsefelerini temelsiz bulmakla birlikte daha önceki filozofların aksine o, doğru bir ahlak sisteminin subjektif değil tamamen objektif ve akılcı bir ahlak ve etik kaideler içermesi gerektiğini düşünür. Bu düşüncesini, o zamana kadar var olan tüm felsefeler ile ciddi bir uyumsuzluk yaşadığı ve özellikle de ahlak anlayışları ile ters düştüğünü, bu nedenle kendi düşünce sistemini geliştirmek zorunda hissettiği düşünceleri ile dile getirir.⁴

Buna göre objektivist etik, kişinin kendi rasyonel menfaatini gözeterek eylemlerde bulunması ve kişinin kendi eyleminden faydalanması gerektiğini savunur. İnsan doğası gereği mutluluk arayışındadır. Bu nedenle kendisine haz veren şeylere yöneldiği gibi ona ıstırap veren şeylerden kaçmalıdır. Kişinin hayatını devam ettirmesine katkı sağlayan eylemler iyi, hayatını sürdürmesine mâni olan eylemler kötü olarak değerlendirilir. Bu yönüyle Ayn Rand, etiğe nesnel temelli bir boyut kazandırmıştır. Özellikle Türkiye'de çok tanınan bir filozof olmadığı gibi tanıyan kesimler tarafından tartışma konusu yaratan ve genellikle kendisi hakkında yanlış bir algıya sahip olunan Rand'ı tanıtmak amacıyla kısaca dönemin ve çevrenin kendisi üzerindeki etkilerine değinmeyi uygun bulduk. Türkçe literatür alanında yapılan çalışmalardaki boşluğa ışık tutması amacı ile objektivizm felsefesi adı altında rasyonel egoizmi konu alarak incelemenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1. Ayn Rand'ın Genel Düşünceleri

1.1. Ayn Rand Üzerinde Dönemin ve Çevrenin Etkisi

Dini hassasiyetlere sahip olmayan bir aile ortamında yetişen Alisa⁵, 14 yaşında inanmadığına kanaat getirmiştir.⁶ Yaşadığı dönemin siyaseti yönetiminde komünist rejim hüküm sürmekte idi. Kendisi bir süre komünizmin baskıları altında yaşamış ve bu sürecin yıkımları onda maddi ve manevi zarar yaratmıştır.⁷ İlerideki anti kolektivist ve katı bireyci düşüncelerinin temelinde daha çocukluk döneminde yaşamış olduğu bu zorlukların da etkisinde yadsınamaz bir gerçektir. Felsefesinin odak noktasına bireyciliği koyan Rand'ın bu tutumu siyasi görüşlerine de yansımıştır. Rand, ekonominin devletten bağımsız olması gerektiğini öngören

³ Immanuel Kant, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2002), 57-59.

⁴ Ayn Rand, "Yeni Entelektüeller Üzerine" (Görüşmecisi: James McConnel, Video Kaydı, 1961), <https://www.youtube.com/watch?v=vmm9YasicnA>

⁵ Rusya'da yaşadığı döneme dair hiçbir şey hatırlamak istemediği için ülkeyi terk edip Amerika'ya yerleştikten sonra kendisine Ayn Rand ismini verdi.

⁶ Barbara Branden, *Who is Ayn Rand* (New York: Paperback Library, 1962), 151-152.

⁷ İlkay Yılmaz, *Ayn Rand Biyografisi* (Turuz Dil ve Etimolojik Kütüphanesi, 2010), 3.

laissez faire, laissez passer (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) sistemini savunur.⁸ Kolektivizm ve sosyalizm anlayışının bu denli baskın olmasını politik sistemlerin ahlak anlayışının temelinde yer alan altruist ahlak anlayışının hakim olmasının bir sonucu olduğu düşüncesindedir.⁹ İnsanlar arası barışın sağlanmasının ve adil bir düzenin kurulmasının ancak bu yönetim ile mümkün kılınabileceğini ifade eder.¹⁰ Görüşlerinin liberalizm ile benzerlikler barındırdığı fikirlerine karşın liberteryenlerin, rasyonalizm karşısında sübjektivizmi temele aldıkları iddiası ile bu iddiaları reddeder.¹¹ Rand, kaleme aldığı eserlerde yaşadığı toplumdan izleri bizleri sunar. Eserlerinde felsefi düşüncelerini edebi bir biçimde ele alarak objektivizm felsefesi ve egoizm görüşlerine yer vermiştir. Böylelikle eserlerinden hareketle felsefesine yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

1.2. Etkilendiği Felsefi Akımlar

Hali hazırdaki bütün felsefelerin özellikle etik anlayışlarından farklı bir düşünce yapısına sahip olduğunu belirten Rand, bu nedenle kendine has bir felsefe oluşturma mecburiyetinde olduğunu hissettiğini belirtir.¹² Daha önceki filozofların etik anlayışlarının temelinde sübjektivizmin yer aldığını savunur.¹³ Bu nedenle objektivist anlayış ve rasyonel temeller barındıran bir etik anlayışı geliştirmiştir. Kurucusu olacağı bu felsefenin adı objektivizm olacaktır. Rand'ın objektivizm felsefesinin temelinde Aristoteles'in felsefesine ilişkin etkiler görülmektedir. Aristoteles'e karşı duyduğu hayranlığın en önemli sebebi onun mantığın kurucusu olmasından kaynaklanmaktadır. Aristoteles felsefesinde insanın eylemlerindeki en temel amaç iyiye ulaşmaktır. İyiye ulaşmak ancak aklını kullanmak ile mümkündür. Neticede mutluluk ve erdem üzerine bir hayat sürmeyi hedefleyen insan akıl aracılığıyla iyiyi aramalıdır.¹⁴ Rand, Aristoteles'i kendisini etkileyen tek filozof olduğunu dile getirerek övgüye mazhar kılmıştır.¹⁵ Varoluş(ontoloji) ve bilinç konularını rasyonel açıdan ele alması onu kendisine hayran bırakan en önemli yönüdür. Rand'ın felsefesine göre varoluş bilinçten önce gelir. Buna karşılık "Varım o halde düşünceğim." şeklinde bir önerme sunmuştur.¹⁶ "Varlık vardır. A=A' özdeşlik ilkesi ve dış dünyadaki varoluşların akıldan bağımsız var olan objektif bir gerçeklik olduğu görüşünü destekler.¹⁷ Aristoteles'in varlık ve bilinç hakkındaki bu düşüncelerini kendi etik anlayışına yansıtarak ahlakın objektif bir gerçeklik olduğunu savunur.¹⁸

Kant'a karşı ağır eleştirilerde bulunan Rand, onun felsefesini akli felsefe alanından soyutladığına dair görüşlerinin varlığından dolayı tenkit eder. Kant'ın felsefesindeki "Algıladıklarımız, insan zihnindeki bir takım sınıflandırmalar ve algı biçimleri tarafından oluşturulan bir yanılsamadır." iddiaları Rand'ın felsefesinde karşılık bulmaz. Ona göre varlıkları var olduğu gibi göremeyeceğimizi savunmak ve bu görüşü ispatla-

⁸ Ebru Ersoy, "Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Etik Egoizmin Rolü" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2014), 68.

⁹ Ersoy, "Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Etik Egoizmin Rolü," 68.

¹⁰ Ayn Rand, "Ayn Rand, Demokrasi ve Kapitalizmin Geldiği Noktayı Tartışıyor" (Video Kaydı, Görüşme 1959), <https://www.youtube.com/watch?v=C6-V5BlmCys&t=4s>

¹¹ Ayn Rand, *Philosophy: Who Needs It* (New York: Penguin Group, 1984), 202.

¹² Bkz. Rand, "Yeni Entelektüeller Üzerine."

¹³ Ayn Rand, *Bencilliğin Erdemi*, çev. Nejdet Kandemir. (İstanbul: Plato Film Yayınları, 2013), 13.

¹⁴ Hüsameddin Erdem, *Ahlak Felsefesi* (Konya: Hü-Er Yayınları, 2018), 41.

¹⁵ Marlene Podritske and Peter Schwartz, *Objectively Speaking: Ayn Rand Interviewed* (Maryland: Lexington Books, 2009), 174-175.

¹⁶ Ayn Rand, *Atlas Vazgeçti*, çev. Belkıs Dişbudak. (İstanbul: Plato Film Yayınları, 2018), 642.

¹⁷ Ayn Rand, *For the New Intellectual* (New York: Random House, 1961), 18.

¹⁸ Rand, *Bencilliğin Erdemi*, 11.

ma yollarına girmek algılanan her şeyin yanlış olduğu anlamını taşır. Şeylerin yanlış olması algımızın yanlış olduğu anlamına gelir. Rand burada yalnızca insan bilincine değil her türden bilince yönelik bilinçli bir algı operasyonu olduğunu düşünmektedir. Bu durumu algımızın gerçekliğinin ya da değerinin inkârı olarak adlandırır.¹⁹

Bir filozof ve aynı zamanda yazar olan Rand'ın görüşlerinde Nietzsche'nin yansımaları görülmektedir. Nietzsche, insanın devlet, toplum ve geleneklerle bütünleşme eğilimine karşı çıkar. Bu görüş bağlamında *We the Living* romanı, Nietzsche'nin özgür insan tanımından bazı izler barındırır.²⁰ Ayrıca ikisinde ortak görüş olarak ruh ve akıl birbirinden farklı şeyler değildir. Nietzsche'ye göre ruh yaşamın hareketliliğini sağlayan enerji dolu bir yapıdan başka bir şey değildir. İnsan ise bu enerjinin vücutla bütünleşmiş halidir ve beden bu enerjinin dışında bir forma sahip olamaz.²¹ Bu birlik Nietzsche'de duygu ve akıl çatışmasına yer olmadığı ile temellendirilirken Rand'da duygular yalnızca akla hizmet eder görüşüne dayandırılır. Nietzsche, insanların tabi oldukları ahlak ve değer yargılarının akılcı bir dayanağı olmadığını görüşündedir. Bu nedenle hiçbir ahlaki otoriteyi kabul etmez. Akıl, Rand'a göre etiğin temellendirildiği asıl nokta olduğundan, Nietzsche ile bu durumda tam bir görüş farklılığı içerisindedir.

Rand, Kant'la aynı görüşü paylaşan ve her şeyin idea olduğunu savunan Hegel'e, akli kabul etmeyen, her şeyi madde olarak isimlendiren ve herkesin toplumun ortak faydasına feda edildiği bir sistemi öngören Marx'a, altruizmi kavramlaştıran Comte'a, bir fiili eylemeden önce ondan etkilenebilecek insanları düşünerek hareket edilmesi gerektiğini söyleyen Bentham'a, mutluluğun toplumun faydasına göre aranılması gerektiğini söyleyen Spencer'a tamamen karşı çıkarak onları sert bir üslupla eleştirmiştir. Hayek'i de bu eleştiriye tabii tutulmuştur. Rand, kolektivizmin neden olduğu sonuçlardan tüm kolektivist filozofları sorumlu tutar.²²

2. Ayn Rand'ın Düşüncelerine Etki Eden Temel Kavramlar

2.1. Objektivizm

Objektivizm felsefesi, yirminci yüzyılın modern anlayış döneminde gelişim göstermiştir. Bu gelişim, Rand'ın felsefesini insanın tarihteki zihinsel ve sosyal evrimine değinmesiyle başlamıştır. Ona göre, insanın akıl ve cehalet adına verdiği savaşta aklın galibiyetiyle medeniyet kazanılmıştır.²³ Rand'a göre insanın bir hayata sahip olması yaşayabilmesi için yeterli değildir. Yaşamak için gerekli olan aklın kullanılması, düşündürmektir.²⁴

Rand'a göre felsefenin temeli beş ana sütundan oluşmaktadır. Bunlar metafizik, epistemoloji, etik, siyaset ve sanatta temellenir. Metafiziksel anlamda objektif gerçeklik, insan bilincinin dışında bir hakikat olarak vardır. Epistemoloji, insan bilincinin, varoluşu kavrayabilmesi ve gerçeği anlayabilmesi, mantık ilkeleri ışığında düşünmesi ve var oluşa uyum sağlayabilmesi ile ilgili alandır. Etik, insanın insana yakışır bir hayat

¹⁹ Bkz. Rand, "Yeni Entelektüeller Üzerine."

²⁰ Öznur Latife Şişman, "Rand'ın Bencilliğinde Tamamlayıcı Sistem Olarak Kapitalizm" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2021), 19.

²¹ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002), 66.

²² Seval Yaman ve Belgin Tarhan, *Liberteryenizmin Felsefi Temelleri* (İstanbul: Liberus, 2021), 67.

²³ Burak Bilgehan Özpek, "Ayn Rand, Objectivism and Architecture" (Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2006), 23.

²⁴ Ayn Rand, *Hayatın Kaynağı*, çev. Belkıs Dişbudak. (İstanbul: Plato Film Yayınları, 2003), 451.

sürmesinde kendi menfaatine uygun ve akılcı eylemlerde bulunması gerektiği anlayışı olan egoizm vardır. Siyasette ise bireysel haklar ve karşılıklı kar menfaatini gözetten kapitalizm esastır.²⁵ Rand'ın kapitalizmin sıkı bir savunucusu olmasının nedeni, kapitalizmi, temel hakları gözetten, insanların mutluluğunu amaçlayan tek siyasi düzen olduğunu iddia etmesindedir.²⁶ Son sütun olarak insan bilincini tatmin eden estetik gelir. Rand, sanatı, "Gerçekliğin sanatçının metafizik değer yargılarına göre yeniden yaratılması" olarak ifade etmiştir.²⁷

Rand, objektivist etiği, bir başkasının mutluluğu ve faydası uğruna kendini feda etmesi gerektiği anlayışından sıyrılamamış, bu noktada akli reddeden, keyfi istekler, hisler ve arzular peşinde koşan, subjektif tercihlerle elde edilen değerleri ahlakın temelini koyan insanların ahlak anlayışından muaf tutar. Rand'ın tanımladığı ahlak anlayışının temelinde insanlığın bekasının gerektirdiği değerlerin kazanılması esası vardır.²⁸

2.2. Kapitalizm

Adalet ilkesine dayalı Ayn Rand siyasi sistemleri devlet ve birey odaklı iki farklı kategoride inceler. Bu sınıflandırmaya göre bireyi temele alan tek sistem de kapitalizmdir. Devlet odaklı siyasal sistemler kolektivizm temelini dayalıdır. Bu sistemlerde altruizmin izleri görülmektedir. Kolektivizmde ise toplumun ve devletin faydasının gözetilmesi önceliktir. Buna göre egoizmin bireye sunduğu değeri politikada ancak kapitalizm insanlığa sunabilir.²⁹ Devlet faydasını bireysel faydadan öncelikli tutan hiçbir yönetim insan hakları konusunda bir teminat sunamaz.³⁰

Haklar konusunda; insan eylemlerindeki özgürlük sınırları toplumsal ölçütlere dayandırarak belirlenir. İnsanın sahip olduğu en temel hak, yaşama hakkıdır. İnsanın iyi bir yaşam sürmesi için sahip olduğu yegâne haklar egoizm etiğine bağlı olarak; özgürlük, mülkiyet edinme ve mutluluk arayışı haklarıdır. Devletin asıl amacı insana özgür ve güvenli bir yaşam ortamı sunmak ve insanları fiziksel şiddetten korumak olmalıdır.

31

İnsanın yaşam mücadelesinde aklın rolü yadsınamaz bir gerçektir. İnsan akli sayesinde düşünür, düşündükleri sayesinde eylemlerde bulunur ve bu eylemleri hayata geçirerek üretimde bulunur.³² Bu bağlamda insanın hayatta kalmak için üretim yapması şarttır demek yanlış olmaz. İnsanın üretimde bulunduğu şeyler üzerinden hak talep etmesi de onun en doğal gerekçesidir. İnsanın ürettiği ürün, akli ve emeğinin sonucunda meydana geldiği için Rand, mülkiyet hakkını nedensellik ilkesinin bir sonucu olduğunu savunur.³³ Rand'ın savunduğu Laissez-faire (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) kapitalizmi, ekonomide devletten tam bağımsız bir yönetimin olması gerektiği anlayışıdır. Rand, bu sistem sağlanılıp üretim ve ticaretin

²⁵ Mücella Can, *Ayn Rand'ın Rasyonel Bencillik Ahlakı* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2018), 8.

²⁶ Ayn Rand, *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal*, çev. Nejdet Kandemir. (İstanbul: Plato Film Yayınları, 2004), 11-34.

²⁷ Ayn Rand, *Romantic Manifesto* (New York: The New Publishing Company, 1975), 45.

²⁸ Rand, *Bencilliğin Erdemi*, 45.

²⁹ Ersoy, "Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Etik Egoizmin Rolü," 45.

³⁰ Naci İspir, "Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Bireysel Hakların Mutlaklığı Sorunu," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2, (2007): 512.

³¹ Rand, *Atlas Vazgeçti*, 44-45.

³² Serdar Saygılı ve diğerleri, *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla Felsefenin Değeri* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018), 18.

³³ İspir, "Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Bireysel Hakların Mutlaklığı Sorunu," 215.

düzenlendiği takdirde ancak o zaman insanlar arasında barışçıl bir iş birliğine, uyuma ve adalete ulaşılabilirliğini savunur.³⁴

2.3. Sanat

Rand'a göre sanatın amacı, insan bilincinin ihtiyaçlarını yansıtmaktır.³⁵ Onun, sanat tanımında 'recreation' terimini kullanılır. Bu ifadenin anlamı, 'bir şeyi aynen taklit etmekten ya da tanrısal bir yaratmadan ziyade, tutarlı ve gerçekçilikle bağlantılı olarak yeniden yaratmak' şeklinde açıklanır.³⁶

İnsanın evren ve varoluşun hakikatini kavramada öncelikle nesnel yargıların bilgisine ulaşabilmesi gerekmektedir. Bu bilgeliğe insana amaç sunar. Ayn Rand felsefesinde varlık, bilinçten önce gelir. Her şeyin temelindeki esas, gerçek varlığın varlığıdır ve bu bilgiye de ancak akıl ve mantık ile ulaşılır. Öyle ki, 'algılıyorum' dediğiniz şey aslında yoksa, bir bilince sahip değilsinizdir.³⁷ Sanat, varlığın özünden kaynaklanan bu bilme ihtiyacını tamamlamada ve bu amaca nasıl erişileceği konusunda akla rehberlik etmektedir.

Sanatta felsefi anlamda bir temel eksikliği olduğuna vurgu yapan Rand, bunun nedeni olarak altruizmin etkisini dile getirir. Buna karşılık, objektivizm ve egoizm felsefesi temelinde yeniden yaratılmış bir sanat anlayışını öngörür. Sanat insan bilincine hitap etmek için vardır bu yüzden kolektifleştirilmesi mümkün değildir.³⁸ Ancak düşünmeye, hayal etmeye ve üretmeye öncülük etmesi gerekmektedir.³⁹

Sanatın ortaya çıkış süreci, insanın bilgi edinme ve eylemlerde bulunma süreci sonucundaki soyutlamalara dayalı olarak gelişim göstermiştir. Sanat icra etmek için temelde kavramların doğasının bilgisini edinmek gereklidir. Metafizik, varlıkların doğasının bilgisini inceler. Bu bilgi, insanın en geniş soyutlamalarına dayalıdır. Gerçeğin bilgisini elde etmede sanat bir araç görevi üstlenerek objektif realiteyi keşfedebilmemizi ve üst bilince ulaşabilmemizi sağlar. Sanat, soyut olan kavramları somut bir halde yansıtarak insan bilincinin algılama seviyesine uygun bir şekilde bilinir hale getirir.⁴⁰

2.4. Egoizm

Mutlu bir hayat yaşamının şartı olarak kişisel menfaati gözetmesinin ahlaki bir ilke olduğu savunulur. Egoizm, başkalarının mutluluğu ve faydası uğruna kendini feda etme anlayışı olan altruizmin karşısında bireyi temel alır. Egoizm felsefesine göre, kişisel menfaat gütmek birincil motivasyon kaynağıdır. Hayat en önemli değerdir ve hayatta kalmak kendi başına bir amaçtır. Kişinin yaşamını idame ettirmesinde kendi menfaatlerini göz önünde bulundurması şarttır.

³⁴ Bkz. Rand, "Ayn Rand, Demokrasi ve Kapitalizmin Geldiği Noktayı Tartışıyor."

³⁵ Özpek, *Ayn Rand, Objectivism and Architecture*, 20.

³⁶ Rand, *Romantic Manifesto*, 45.

³⁷ Rand, *Atlas Vazgeçti*, 926.

³⁸ Ahmet Beşe ve Nevzat Can, "Ayn Rand'in Felsefesinde Sanatın Neliği ve Psiko-Epistemik İşlevi" (Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2006), 75.

³⁹ Rand, *Romantic Manifesto*, 17.

⁴⁰ Özpek, *Ayn Rand, Objectivism and Architecture*, 22.

Egoizmin tarihçesine bakılacak olursa, ilk olarak Thomas Hobbes, 17. yy. modern felsefenin temellerinin atıldığı dönemde insanların eylemlerine yön veren asıl motivasyonun kişisel menfaate dayalı olduğunu savunan filozof olmuştur. Ona göre insan, doğası gereği egoisttir. Joseph Butler Hobbes'un bu fikirlerine kısmen katılmış olsa da ona göre insan, doğası gereği iyilik yapmaya meyillidir.⁴¹ Adam Smith'e göre egoizmde karşılıklı fayda esastır. Ona göre kişinin iyilikle karşılık alması için iyilik göstermesi gereklidir.⁴² Bernard Mandeville, 'Arıların Masalı' adlı eserinde insanın egoist yapısının onun doğasında var olduğunu ve egoizmin ise erdemli olduğunu savunur.⁴³

Egoizm konusu kendi içerisinde türlere ayrıldığından onlara da kısaca değinmenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

2.4.1 Psikolojik Egoizm

İnsan eylemlerinin özündeki motivasyonlarının bencil dürtülerden kaynaklandığının savunulduğu düşüncedir. Fedakâr olarak gözüken eylemlerin dahi temelindeki asıl dürtünün kişinin kendi menfaatini gözetme isteği barındırdığı savunulur.⁴⁴ Örneğin fakir bir aileye maddi yardımda bulunmak her ne kadar fedakâr bir davranış olarak görülse de aslında bencil bir davranıştır. Çünkü bireyi bu davranışa yönlendiren motivasyon; yardıma muhtaç olan o insanların mutluluğuna şahit olmanın verdiği sevinci yaşamak, ihtiyaçlarının giderileceği, karınlarının doyacağını bildiğinde oluşan iç huzuru tatmak, ailedeki çocukların yüzündeki gülümsemenin sebebi olduğunu bilmenin onda yaratacağı manevi doyum ya da yardım eden eden kişi inanç sahibi biri ise bu yardım karşılığında elde edeceği sevaptır. Psikolojik egoizm savunucularına göre, ahlaki eğitim, ödül ceza yöntemleri ile öğretilir. Bunun psikolojideki karşılığı, 'Kişinin ona zevk ve mutluluk verecek olana ulaşmak isteği ve bunun için çaba göstermesi, ona ıstırap ve sıkıntı verenden kaçtığıdır.' şeklinde savunulur. Bu görüşe göre herkes egoist duygularla hareket eder çünkü eylemlerde başka bir motivasyon kaynağı yoktur.⁴⁵

2.4.2. Etik Egoizm

Bireyin kendi çıkarını amaç edinerek eylemlerini bu amaç uğruna yönlendirmesinde ahlaki açıdan bir yanlışlık olmadığı görüşüne dayanır. Eylemlerde ahlakilik ölçütü olarak bireyin kendi menfaatine yarar sağlaması vardır. Etik egoizmde başkalarının menfaatine yönelik eylemlerde bulunmanın kötü veya yanlış olduğu düşüncesi yoktur. Aksine, kişinin kendi yararına olan bir eylemin başkasına da fayda sağlayabileceği ve aynı oranda bir başkasının yararına olan bir eylemin de geniş çerçevede kişinin kendi yararına da fayda sağlayabileceği görüşü yer alır.⁴⁶ Etik egoizm ve faydacılık felsefesi birbirleri ile karıştırılmamalıdır. Etik egoizmde bireyin mutluluğu hedef alınırken, faydacılıkta toplumun refahının temel teşkil etmesi aralarındaki en önemli farklılıktır. Etik egoizmi psikolojik egoizmden ayıran esas fark ise, etik egoizmin insanın kendi menfaatimizle

⁴¹ Alasdair MacIntyr, *After Virtue, A Study In Moral Theory* (Indiana: University of Notre Dame Press, 1984), 711-73.

⁴² Cao Yang, *Egoism: Adam Smith's Theory And Chinese Traditional Ideologies Compared* (International Journal of Social Economics, 1996), 226-330.

⁴³ Melis Fettahoğlu-Hallier, "Felsefede Egoizm," *Gorgon Dergisi* 11, (Temmuz 2020): 79.

⁴⁴ Elliot Sober, *What is Psychological Egoism?* (Cambridge: Cambridge Center for Behavioral Studies, 1989), 89-102.

⁴⁵ Louis Pojman and James Fieser, *Ethics: Discovering Right And Wrong* (Stamford: Cengage Learning, 2008), 78-82.

⁴⁶ James Rachels, *Ethical Theory: An Anthology* (New Jersey: Wiley-Blackwell, 2013), 193-199.

çatışan eylemlerde bulunmanın imkansız olduğunu değil, yanlış olduğunu savunmasıdır. Yani etik egoizme göre insanın başkalarının menfaatine fayda sağlayabilecek eylemlerde bulunması olasıdır fakat doğru kabul edilmez.

2.4.3. Rasyonel Egoizm

Rand, etik konusu bağlamında ilk olarak ‘Nasıl ahlaklı olabilirim?’ sorusunun cevabının aranmasından ziyade ‘Neden ahlaka ihtiyaç duyuyorum?’ sorusuna odaklanmanın daha doğru olacağını düşünür.⁴⁷ Rand’ göre ahlakı, “İnsana hayatın amacı sunan hayatı nasıl yönlendirmesi gerektiğini insana sunan ve eylemlerinde ona rehberlik eden değerler kodu.” olarak tanımlar.⁴⁸

Rasyonel olan, kişinin mutluluğa ulaşmada kendi menfaatlerini gözeterek bu amacı elde etmesidir. Bencil ev aynı zamanda ahlaklı olabilmek için duygular ve keyfi istekler doğrultusunda hareket etmekten ziyade mantık çerçevesinde ve sonuçları değerlendirerek eylemlerde bulunulması gereklidir. İnsanın en temel amacı mutlu bir hayat sürme isteğidir. Bu hedefe ulaşmayı amaçlayan insan doğru bir hayatın nasıl kazanılacağına dair değer ilkelerini bilmeli ve hayatını bu ilkeler temelinde sürdürmelidir. İnsan, menfaatlerini akılcı bir zemin üzerinde kurgularsa o zaman insana yakışır, doğru bir hayat elde edebilir. İnsanın hayatta kalmasında aklın rehberliği yadsınamaz bir gerçektir. Rand, etiği tanımlarken: “Etik, olağanüstü güçlerin, keyfi isteklerinizin bir lütfü değil, insanın hayatta kalmasının nesnel bir ihtiyacıdır.” der. Burada vurgulanması gerekli olan önemli nokta, objektivist etiğin insanın menfaatine olan bütün eylemleri meşru kılmamasıdır. Eylemlerdeki bu ölçüt, akılcı ve objektif olmasıdır. Kişinin eylemde bulunurken özgür irade ile onu gerçekleştirmesi yine ahlaki bir ölçüt değildir. Yani akılcı ve objektif fayda temele alınmalıdır.

Günlük konuşma dilinde alışıla gelinen kullanıma göre ego, nankörlük ile eş anlamlı bir kelime olarak kötü bir terim olarak anlaşılmaktadır. Egoist insan ise, kendisini herkesten üstün sayan, kibirli, bilinçsizce ve yalnızca kendi iyiliğini amaç edinen bu amaç uğruna hiçbir etik kaideyi gözetmeyen insan olarak tanımlanır. Oysa ki Latin kökenli bir kelime olan ‘ego’ sözlükte ‘benlik’ anlamı taşımaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak egosuz insan olamayacağı sonucuna varılabilir. Aynı zamanda bencillik, literatürde ‘kişinin kendi menfaatlerini gözetmesi’ anlamına gelir. Buradan hareketle sözlük anlamı ya da kelimenin özü itibarıyla herhangi bir ahlaki ifade içermeyen bencillik, popüler anlayışa göre, amaçlarına ulaşmak için her şeyi doğru saymak, bütün canlı varlıkları değersiz kabul edip tek değer olarak kendisini benimsemek ve ona göre eylemlerde bulunmak, kendi zevk ve istekleri doğrultusunda akli önemsizleştirmek gibi ifadelerle zihinlere işlenmiştir. Bu anlamda iyi ya da kötü bir değer yargısına varılması için benliğin nasıl yönlendirildiği ile ilgilenmek bize doğru sonucu sunacaktır.

Etik alanında tartışılması gereken en önemli konu değerdir. Rand değeri, ‘kazanılması ve korunması gereken şey’ şeklinde tanımlar. Objektivist etik bağlamında elde edilmesi ve korunması gereken en önemli değer standardı hayattır, insanın etik amacı ise kendi hayatıdır.⁴⁹ İyi ve kötünün değerinin anlaşılması için alternatiflerin varlığından söz etmemiz gerekmektedir. İnsanın eyledikleri eylemleri iyi veya kötü olarak değerlendirmemiz yaşam mücadelesine bağlanır. Bir şey, kişinin hayatta kalma mücadelesinde onun lehine

⁴⁷ Tara Smith, *Ayn Rand’s Normative Ethics the Virtuous Egoist* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 19.

⁴⁸ Ayn Rand, *The Objectivist Ethics* (United States of America: Literary Licensing, 2011),13.

⁴⁹ Rand, *The Objectivist Ethics*, 25.

ise o şey iyi aleyhine ise kötüdür.⁵⁰ Ölüm ve yaşam hayattaki en temel alternatiftir. Amaçlarımız, eylediklerimiz her şeyin temelinde var olan ölüm ve yaşam bağlamında şekil alır. İnsan yaşamak için çalışır çabalar, öğrenir, kendisini geliştirir. Her eylem bizim hayatta kalma olasılığımızı güçlendirir ya da zayıflatır. Hayatta kalabilmek için insanın temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Burada hayatta kalmaktan kasıt yalnızca nefes almak değildir. Bunun haricinde insanı hayatta tutan şey, insana yakışır bir hayat elde etmesinden geçer. Bu yaşamın elde edilmesi ise değerlere sahip olmayı gerekli kılar.

İnsanlar, hayvan ve bitkiler gibi otomatik yaşam koşullarına sahip değildir. Örneğin bitkiler besin ve enerjiyi topraktan, sudan, güneşten otomatik olarak alırken hayvanlar beslenme ihtiyaçlarını avlanma içgüdüleri ile karşılarlar. İnsanın, otomatik olarak sağlanan bir takım fizyolojik ihtiyaçları hariç, kendi yaşam standartlarını kendisi belirlemelidir. Seçimlerimiz, düşüncelerimiz, duygularımız ve fiile döktüğümüz eylemlerimiz yaşamımıza yön verirken aynı zamanda yaşam kalitemizi de belirler. Bu sebeple düşüncelerimiz ve eylemlerimiz arasında tutarlılık esas olmalıdır.⁵¹ Aynı şekilde doğru-yanlış, iyi-kötü ayrımını rasyonel bir temel üzerinde yapmalı, değerler rehberliğinde amaçlar geliştirmeli ve yaşama o şekilde devam etmeliyiz.⁵² Bahsettiğimiz değer kavramı üzerine temellendirilen ahlak anlayışı rasyonel egoizmdir. Rand, etik anlayışında egoizmi önceler ve bir kişinin kendisinin başkaları için feda etmesine ne kadar karşılıksa aynı ölçüde başkasının karşısındakinin faydası ve mutluluğu için kendisini feda etmesine o denli karşıdır. Çünkü herkes kendi hayatını inşa etmede sorumludur. Kişi yaşamına ancak kendisini hayatının merkezine alarak değer katabilir. Yaşamı üzerinde kayıtsız olan insan için değer kavramı yoktur bu kişinin öz saygısı da olmadığından egoizm onun için bir şey ifade etmeyecektir.⁵³ Bu kişi için en temel alternatif olan ölüm ve yaşam kavramları değersiz olduğundan kendi hayatını idame ettirmede söz sahibi olmadığı gibi başkalarının hayatı uğruna kendisini feda etmesi de bir anlam taşımayacaktır. Kendi hayatından vazgeçmiş bir insan için diğer değerlerin varlığından söz etmek mümkün değildir.

Rand'ın etik anlayışını diğer felsefelerden ayrı kılan en önemli husus değeri nesnel bir zemin üzerine inşa etmesidir. O, nesnellik üzerine bu temellendirmeleri yaparken, yaşamaya dair temel ihtiyaçları göz önünde bulundurur. Zevkler, arzular, hazlar, toplumsal fayda gibi hiçbir subjektif değer yaşamın devamı için olmazsa olmaz nesnel bir katkı sağlayamaz. Değerler, yaşam üzerindeki temellerden ve canlılar üzerindeki etkilerinden bağımsız düşünülemez. Değerlerin nesnelliği bilinç ve varoluş arasındaki ilişkiye göre temellenir.⁵⁴ Bir şeyi iyi yapan, herhangi birinin arzu ve isteklerinden ya da ona sağlayacağı faydadan bağımsız olarak kişinin yaşamı üzerindeki etkisine göre değerlendirilir.

Sonuç

Siyasette kolektivizme karşı bireyciliği esas alan Rand, kapitalizmin savunuculuğunu yapmıştır. Bireyciliğe karşı birlik olmayı savunanların bu düşünceyi kendi menfaatleri uğruna insanlara dayattığını ve bunun sonucunda yalnızca kendilerinin çıkar elde ettiğini savunmuştur. Yaşadığı dönem ve çevrenin etkisi onun altruizme karşı egoizmi temele alan radikal görüşler oluşturmalarına sebep olmuştur.

⁵⁰ Leonard Peikoff, *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand* (New York: Penguin, 1991), 241-243.

⁵¹ Nurullah Denizer ve diğerleri, *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İnanç Eylem Tutarlılığı* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018), 14.

⁵² Peikoff, *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*, 214.

⁵³ Robert Mayhew, *Ayn Rand Answers* (New York: Penguin, 2005), 248.

⁵⁴ Peikoff, *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*, 150-151.

Rand, yaşadığı dönemde insanın değersizleştirildiğine inanmış, felsefesini oluştururken temele aldığı değer kavramı olan hayat, onda yalnızca hayatta kalmak, nefes almak anlamının ötesine geçmiştir. O, hayatta kalmayı 'insanca yaşamak', 'insana yakışır bir şekilde hayat sürmek' olarak nitelendirmiştir. Bunu gerçekleştirmek ise başta insanın öz saygısı ile mümkündür. Ona göre, erdemli ve mutlu bir hayat sürmek insanın yalnızca kendisinden sorumlu olduğunun bilincinde olduğu bir düşünce tarzı ile mümkün kılınabilir. Bu bilince ulaşmak ise yalnızca aklın rehberliği ile sağlanabilir. Akli bu denli önemli bir konumda tutması, Aristoteles'e karşı olan derin hayranlığının nedenini bizlere sunmaktadır.

Rasyonel egoizmi savunan Rand, bazı kesimler tarafından bencillik anlayışının ahlaki bir temel oluşturamayacağı, bunun başlı başına korkunç bir anlayış olduğu gerekçesiyle sert eleştirilere maruz kalmıştır. Bu sorunun temelinde egoizm, diğer adıyla bencillik kavramının zihinlere işlenmiş olan, kötü olarak addedilen karşılığı görülebilir. Kişinin kendi çıkarını gözetmesi gerektiği anlayışı bu tür kitlelerce kendisinden başka bir değer olduğunu kabul etmeyen, mevzu bahis kendi istek ve arzuları olduğunda fütursuzca tavır sergileyen, akli otorite saymayan ve mutluluğu uğruna her türlü eylemi doğru kabul eden insan olarak anlaşılmaktadır. Bu nedenle popüler kullanımda bencillik, egoist kelimeleri kötü bir algıya sahiptir. Ancak bu algıların aksine Rand, var olan tüm felsefelerin özellikle etik anlayışlarını nesnel bir zeminde inşa edilmediği gerekçesi ile reddetmiştir. İyi olarak tanımlanan şey sübjektif yargılar içerebilir. Örneğin haftanın üç günü çalışmak işçi için iyi olarak adlandırılırken patron için iyi değildir. Ancak her insan kişisel menfaatine göre talep ve eylemlerde bulunursa ve biz nihayet bulan bu eylemleri iyi olarak nitelendirirsek menfaat çatışmalarına engel olabilir miyiz ya da bu eylemlerden hangisinin 'daha iyi' olduğuna ne şekilde karar verebilir? Cevabı bize nesnel bir değer anlayışına sahip olan objektivizm sunacaktır. Kişisel fayda, istek ve arzulardan bağımsız olarak nesnel bir gerçeklik olarak kabul edilebilecek olan iyi, insanı hayatta tutandır.

Bireyi felsefesinin temelini alarak insan hayatına, özgürlüklerine ve haklarına vurgu yaparak insanın değerini ön plana çıkaran Rand, ahlakı temellendirmede iyi ve kötü ayrımına giderken bu konuda net bir sonuca varamamıştır. O, kötüyü yalnızca objektivist etik anlayışının temelini oluşturan rasyonel menfaatle çatışan eylem olarak değerlendirerek sınırlandırmıştır. Kötü olanın doğasını tek bir nedene indirgemek, geniş bir kavramı kapsadığından dolayı zannımızca doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Örneğin, başkalarının hakları üzerinde söz sahibi olmayı iddia eden, onların özgürlüklerini hiçe sayan yönetimleri ancak kişisel menfaatlerle bağdaşan siyasi ilkeler geliştirerek kötü olarak var saymıştır. Başka bir örnek vermek gerekirse Rand'ın değerlendirmesinde sosyal hayatta karşılaşılabileceğimiz ve hayatın olağan akışına ters düşen, 'kötü' olarak tanımlanabilecek bir eylem, -hırsızlık gibi- kişisel menfaate dayandırılan sosyal bir ilke geliştirilerek değerlendirilme yoluna gidilerek kötü olduğuna karar verilir. Neticede bu sosyal ya da siyasi ilkelerin ulu amaç olarak tanımlanan hayatta kalma gayesi ya da rasyonel ahlakın temelini koymuş olduğu kişisel menfaatle çatışabilmesi mümkündür. Bu durumda Rand'ın felsefesinin temelinde birtakım tutarsızlıklar kendini göstermektedir. Aynı zamanda iyi olan temellendirilirken kişi için hayatta kalmayı mümkün kılan şeyin ahlaken doğru olduğu anlayışı da herhangi bir temellendirmeye tabii tutulmamıştır.

Kaynakça

Baykan, Fehmi. *Nietzsche'nin Felsefesi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.

Beşe, Ahmet-Can Nevzat. "Ayn Rand'in Felsefesinde Sanatın Neliği ve Psiko-Epistemik İşlevi," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/2, (2006): 69-80.

- Branden, Barbara. *Who is Ayn Rand*. New York: Paperback Library, 1962.
- Can, Mücella. "Ayn Rand'ın Rasyonel Bencillik Ahlakı." Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2018.
- Denizer, Nurullah, Serdar Saygılı, Mahmut Avcı ve Nazım Bayrakdar. *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İnanç Eylem Tutarlılığı*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018.
- Erdem, Hüsameddin. *Ahlak Felsefesi*. Konya: Hü-Er Yayınları, 2018.
- Ersoy, Ebru. "Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Etik Egoizmin Rolü." Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2014.
- Fettahoğlu-Hallier, Melis. "Felsefede Egoizm," *Gorgon Dergisi* 11, (Temmuz 2020): 79-88.
- İspir, Naci. "Ayn Rand'ın Siyaset Felsefesinde Bireysel Hakların Mutlaklığı Sorunu," *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/2, (2007): 509-512.
- Kant, Immanuel. *Ahlâk Metafizikinin Temellendirilmesi*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2002.
- MacIntyr, Alasdair. *After Virtue, A Study In Moral Theory*. Indiana: University of Notre Dame Press, 1984.
- Mayhew, Robert. *Ayn Rand Answers*. New York: Penguin, 2005.
- Özpek, Burak Bilgehan. "Ayn Rand, Objectivism and Architecture." Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2006.
- Peikoff, Leonard. *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*. New York: Penguin. 1991.
- Podritske, Marlene and Peter Schwartz. *Objectively Speaking: Ayn Rand Interviewed*. Maryland: Lexington Books, 2009.
- Pojman, Louis-Fieser James. *Ethics: Discovering Right And Wrong*. Stamford: Cengage Learning, 2008.
- Rachels, James. *Ethical Theory: An Anthology*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2013.
- Rand, Ayn. *Atlas Vazgeçti*. Çeviren: Belkıs Dışbudak, İstanbul: Plato Film Yayınları, 2008.
- Rand, Ayn. "Ayn Rand, Demokrasi ve Kapitalizmin Geldiği Noktayı Tartışıyor." (Video Kaydı, Görüşme 1959). <https://www.youtube.com/watch?v=C6-V5BlmCys&t=4s>
- Rand, Ayn. "Yeni Entelektüeller Üzerine." (Görüşmecisi: James McConnel, Video Kaydı, Görüşme 1961). <https://www.youtube.com/watch?v=vmn9YasicnA>
- Rand, Ayn. *Bencilliğin Erdemi*. Çeviren: Nejdet Kandemir, İstanbul: Plato Film Yayınları, 2013.
- Rand, Ayn. *For the New Intellectual*. New York: Random House, 1961.
- Rand, Ayn. *Hayatın Kaynağı*. Çeviren: Belkıs Dışbudak, İstanbul: Plato Film Yayınları, 2003.
- Rand, Ayn. *Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal*. Çeviren: Nejdet Kandemir, İstanbul: Plato Film Yayınları, 2004.
- Rand, Ayn. *Philosophy: Who Needs It*. New York: Penguin Group, 1984.
- Rand, Ayn. *Romantic Manifesto*. New York: The New Publishing Company, 1975.
- Rand, Ayn. *The Objectivist Ethics*. United States of America: Literary Licensing, 2011.
- Saygılı, Serdar, Mahmut Avcı, Nazım Bayrakdar ve Nurullah Denizer. *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla Felsefenin Değeri*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2018.
- Smith, Tara. *Ayn Rand's Normative Ethics the Virtuous Egoist*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Sober, Elliot. *What is Psychological Egoism?*. Cambridge: Cambridge Center for Behavioral Studies, 1989.
- Şişman, Öznur Latife. "Rand'ın Bencilliğinde Tamamlayıcı Sistem Olarak Kapitalizm." Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2021.
- Yaman, Seval ve Belgin Tarhan. *Liberteryenizmin Felsefi Temelleri*. İstanbul: Liberus, 2021.
- Yang, Cao. *Egoism: Adam Smith's Theory And Chinese Traditional Ideologies Compared*. International Journal of Social Economics, 1996.
- Yılmaz, İlkyay. *Ayn Rand Biyografisi*. Turuz Dil ve Etimolojik Kütüphanesi, 2010.